ולא אגשמים אלא לשאר פורעניות

גזר תלת עשרה תעניות ולא איענו, סבר למיגזר טפי, אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין את הצבור יותר מדאי, אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא - רבי אמי *דעבד לגרמיה הוא דעבד אלא הכי אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו מן השמים תניא נמי הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים "אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו לימא תיהוי תיובתיה דר' אמי אמר לך רבי אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין יותר משלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה: שלחו ליה בני נינוה לרבי כגון אנן דאפילו בתקופת תמוז בעינן מיטרא היכי נעביד - כיחידים דמינן או כרבים דמינן: כיחידים דמינן ובשומע תפלה או כרבים דמינן ובברכת השנים? שלח להו כיחידים דמיתו ובשומע תפלה, מיתיבי אמר רבי יהודה *אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן אמר ליה מתניתא רמית עליה דרבי, רבי תנא הוא ופליג! מאי הוי עלה רב נחמן אמר בברכת השנים רב ששת אמר בשומע תפלה, והלכתא בשומע תפלה: בשני מטין עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת: איבעיא להו היכי קתני: בב' מטין עם חשיכה ובה' כל היום מפני כבוד השבת או דילמא בשני מטין ובחמישי פותחין כל היום כולו תא שמע דתניא בשני מטין עד הערב ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני כבוד השבת. היו לו שני פתחים פותח אחד ונועל אחד, היה לו אצטבא כנגד פתחו פותח כדרכו ואינו חושש: עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן ובבנין ובנטיעה: תנא *בבנין בנין של שמחה. נטיעה נטיעה של שמחה. איזהו בנין של שמחה זה הבונה בית חתנות לבנו, איזו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע *אבורנקי של מלכים: ובשאילת שלום: תנו רבנן חברים אין שאילת שלום ביניהן, עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכובד ראש, *והן מתעטפין ויושבין כאבלים וכמנודין כבני אדם הנזופין למקום עד שירחמו עליהם מן השמים. *אמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר °ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך", ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי לחגור שק אלא אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר °ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו וגו'", ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה - משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה: משה ואהרן בנפילה דכתיב °ויפל משה ואהרן על פניהם" יהושע וכלב בקריעה דכתיב °ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם" מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני אי הוה כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב "ויהושע" "הא" והא עביד ואמר ר' אלעזר לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה: מלכים בקימה ושרים בהשתחויה דכתיב °כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה

יהושע ז

מלכים ב ו

במדבר יד

ישעיה מט

רש"י

גזר תליסר תעניתא · כדאמרינן במתניתין (דף טו:) שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות ולשאר פורעניות עביד להו ולא לגשמים: **לגרמיה** · לעצמו דרש שלא אמר אלא לפי שהוא לא היה רוצה להתענות: **לא שנו** · דאין גוזרים יותר משלש עשרה: **כשאמרו** · להתענות שלש ראשונות ושלש אמצעיות ושבע אחרונות: **לא מן השם הוא זה** · שאין זה (א) הטעם שאין מניחין בשביל טורח אלא שכבר יצא זמנה של רביעה של יורה שהרי מרחשון עבר על כולן לסוף התעניות שמקצתן היו בכסליו כדקתני מתניתין ואיכא למשמע מדרבי שמעון דבשאר מיני פורעניות דכל שעתא הוי זימנייהו למיבטלי אפילו טפי גזרינן ורבי דאמר "אין מטריחין" סתמא אכולהו קאמר ותנא דאמרי כרבי: **ובשומע תפלה** · אמרינן לשאילת מטר כיחיד השואל צרכיו בשומע תפלה דהא דאמרינן שאלה בברכת השנים אפי' ביחיד משום דזמן צבור הוא אבל במילתא אחריתי דהוי ליחיד ולא לצבור כהכא דבתקופת תמוז לאו זמן שאילת צבור הוא בשומע תפלה הוא דמדכר ליה ולא בברכת השנים כדאמרינן במסכת ע"ז (דף ח.) ובברכות (דף לא.) אם היה לו חולה בתוך ביתו מזכיר עליו בברכת החולים ולבסוף מוקמינן והלכתא בשומע תפלה כך שמעתי: **אימתי** · הוא סדר תעניות: **בזמן שהשנים כתיקנן** · שהוא קציר בניסן וזריעה במרחשון ואין סדר השנים משתנה: **וישראל שרוין על אדמתן** · שמנהג ארץ ישראל בכך: **הכל לפי השנים** · אם צריכה אותה שנה למטר כגון שנה שחונה שצריכה לגשמים הרבה: **לפי המקומות** · כגון נינוה דאפי' בתקופת תמוז בעו מטרא· לא גרסינן לפי הזמן שלא ירדו עדיין גשמים: ***בשני מטין עם חשיכה** · ולא נועלין ולא פותחין הואיל ולאו *)לכבוד שבת הוא ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי: **מטין**. שלא יראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב פותחין מקצתן כדי שיהא להם מה לאכול בלילה: **או דילמא** · פותחין כל היום והכי משמע מתניתין בשני מטין ובה' היה פותח כדרכו כל היום לגמרי מפני כבוד השבת: **איצטבא** · כסא, דהשתא אין החנות פתוחה לרשות הרבים ואם הוא פתוח אינו נראה כל כך: **פותח כדרכו** · אפי' בשני (ב): **ה"ג תנא בנין בנין של שמחה נטיעה נטיעה של שמחה** · בנין דקתני מתניתין לא בנין הצריך לו אלא בנין הצריך לשמחה דבדבר שמחה ממעטינן: **בית חתנות** · לעשות חופתו: **אבורנקי של מלכים** · שכך היו נוהגין כשנולד בן למלך היו נוטעין אילן לשמו ויום שממליכין אותו עושין לו כסא ממנו לשנה אחרינא אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלך תחתיו ודומה לו בעירובין (דף כה:) ההוא אבורנקא דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה: **של מלכים** · דרך מלכים נוטעין אותו לצל הוא טעטו כמו כן לצל היא והיא נטיעה של שמחה: **שאלת שלום** · תלמיד חכם מחזיר לו משום איבה ובשפה רפה: **אבל ומנודה חייבין בעטיפה** · °דכתיב "ועל שפם יעטה" במועד קטן (דף טו.): **רשאי ליפול על פניו** · לבזות עצמו בפני הצבור שאם לא יענה יתרפהו, כך שמעתי, אלא אם כן יודעין בו שהוא חשוב כיהושע שאמר לו הקב"ה "קום לך למה זה אתה נופל על פניך": **אלא אם כן נענה** · שיודעין הן שנענה כיהורם, יהורם רשע היה, אלא שהתענה על רעב שהיה בימיו ונענה דכתיב (מלכים ב ז) ויהי סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל: **לא הכל** · נענין (*בתפלה) ולא הכל נענין בקריעה דיהושע וכלב שלא היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה ומקרא בעלמא קא דריש: **ויהושע בן נון** · כתיב בתריה דההוא "ויפלו" וי"ו מוסיף על ענין ראשון:

*) ולאו לכבוד שבת הוא לא מטין כל היום שיראו בני אדם ויצטערו אלא לעת ערב כצ"ל וכל זה עד לאכול בלילה הוא דיבור אחד:

תוספות

רבי יהודה נשיאה גזר תליסר תעניות · על שאר פורעניות (ג) (עמיהו) קאמר ליה רבי אמי דאין מטריחין (והכי) נמי משמע דהוה אשאר מיני פורעניות מדמייתי עלה הא דקאמר רבי יוחנן ל"ש אלא לגשמים אבל לשאר מינים וכו':

שיצאה זמנה של רביעה · דזמן רביעה דיורה הוי במרחשון ויצא מרחשון:

שלח להו כיחידים דמיתו · פירוש ובשומע תפלה תאמרו תפלת (ד) (תענית) אהא דיחיד אומר "ותן טל ומטר" בברכת השנים אע"ג שמתפלל בעצמו הואיל וזמן צבור הוא אבל בני נינוה הוו יחידים אפי' בתקופת תמוז צריכין למטרא:

הכל לפי השנים · אם צריכים אותה שנה גשמים שהיא שחונה ואם צריכים גשמים כבני נינוה שואלין "ותן טל ומטר" בברכת השנים:

רבינו חננאל

נהר ועל הספינה המטרפת בים ר' יוסי אומר לעזרה אבל לא לצעקה והא הכא התרעה בשופר ליכא למימר דהא שבת היא ושופר בשבת אסור אלא לאו בעננו וקתני מתריעין בשבת ש"מ דקרי לעננו התרעה ש"מ הא דא"ר אמי אין מטריחין על הצבור יותר מדאי ואמרינן לגרמיה הוא דעביד כלומר לא היה יכול להתענות ובשביל עצמו אמר אין מטריחין דתניא כשאמרו י"ג תעניות לפי שאין מטריחין על הצבור לא אמרו אלא לגשמים בלבד אבל לשאר מיני פורעניות מתענין והולכין עד שיענו · ומשני ר' אמי תנאי היא דתניא אין גוזרין על הצבור יותר מי"ג תעניות לפי שאין מטריחין על הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג אומר לא מן השם הוא זה אלא מפני שיצא זמנה של רביעה' בני נינוה בעו מר' אנן דאפילו בתקופת תמוז בעי' מטרא אנה נזכיר ותן טל ומטר בברכת השנים או בשומע תפלה כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה אמר להו בשומע תפלה כיחידים ואותבינן עליה א"ר יהודה אימתי שואלין הגשמים בפרקים הללו בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרוין על אדמתם אבל בזמן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי הזמן קשיא לרבי ודחי רבי תנא הוא וחולק על התנאים · מאי הוה עלה ואסיקנא רב ששת אמר בשומע תפלה וקיי"ל כוותיה · ותוב לגבי איסורא הלכתא כרב ששת וזו איסורא היא: פיסקא בשני מטין עם חשכה ומיבעיא לן ופשטנא ממתני' דתניא בשני מטין לעת ערב ובחמישי פותחין כל היום מפני כבוד השבת היו לו ב' פתחים פותח אחד ונועל א' היתה לו איצטבא כנגד פתחו פותח ונועל כדרכו ואינו חושש עברו אלו [י"ג תעניות] ולא נענו ממעטין במשא ומתן כו' בנין זה בנין של שמחה: ירושלמי אריב"ל ל"ש אלא בנין של שמחה ממעטין אבל אם היה נוהה סותרו ובונה: ת"ר חבירין אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששאלו מחזירין להן בשפה רפה ובכובד ראש · והן מתעטפין ויושבין כמנודין וכאבלים כבני גיזופין עד שירחמו

עין משפט נר מצוה

פא א מיי' פ"ב מהל' תענית הלכה ב טור ש"ע א"ח סימן תקעו סעיף א:

פב ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה יז טוש"ע א"ח סימן קיז סעיף ב:

פג ג מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה י טור ש"ע א"ח סימן תקעה סעיף ט:

פד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ד:

פה ה ו מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ז:

פו ז מיי' פ"ה מהלכות תפלה הלכה יג טוש"ע א"ח סימן קלא סעיף ח:

מסורת הש"ס

[ברכות מח. וש"נ]

מגילה כ:

[דיבור זה שייך לעיל במשנה יב:]

מו"ק טו.

מגילה כב:

[נ"א בנפילה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא מן השם וכו' שאין זה הטעם: (ב) ד"ה פותח כדרכו אפילו בשני מס"ד הלא קציר חטים וגו' ודעו וראו כי רעתכם רבה אלמא סימן קללה הוי הס"ד ונ"ב זהו פי' לסוף המשנה דלעיל בדף יב ע"ב: (ג) תוס' ד"ה ר' יהודה כו' שאר פורעניות והאי קאמר ליה כו' והכי נמי משמע: (ד) ד"ה שלח כו' תאמרו תפלת מטר והא דיחיד אומר כו' הוו יחידים דאפילו בתקופת תמוז:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אבל ומנודה · דכתיב ועל שפם יעטה · תמוה לי כא' דקרא במצורע כתיב ואבל נפקא לן במו"ק מדאזהר ליחזקאל לא תעטה ע"ש כא' אבל צריך עיטוף · ובמנודה לא מייתי קרא כלל והוא איבעיא דלא אפשיטא שם וצע"ג:

רבינו גרשום

מתענת בראשונות ולא באחרונות היינו אמצעיתא שהן ראשונות לאחרונות ולא באחרונות ממש והאי דקתני מתענת באחרונות היינו אמצעות שהן אחרונות לראשונות ולא בראשונות ממש והאי דקתני אין מתענת לא בראשונות ולא באחרונות היינו ראשונות ממש היינו אחרונות ממש שהן שלש עשרה דהאי שלש שהיחידים מתענין לא חשיב כלום: בעננו והיינו התרעה דהוו בכינופיא ובהן י"ג תרועות כדאמרן בפירקין דלקמן דבברכה ראשונה אמר להם קודם הברכה תקעו ולאחר הברכה תקעו ותוקעין ומריעין ותוקעין וקודם ברכה שניה אומר להם הריעו ומריעין ולאחר ברכות אומר להם הריעו ומריעין ותוקעין ומריעין נמצא בברכה ראשונה מריע אחת ובשניה ג' וכן בכל אלו ז' ברכות בראשונה תרועה אחת ובשניה ג' תרועות נמצא לז' ברכות י"ג תקיעות וסימן לדבר דעבדינן תרועה יריחו הא יריחו בשופרות הוות ומדנקט סימן יריחו ש"מ דתרועה בשופר: החיכוך שאין היה צעקה בפה ומדקתני לא דיו מתריעין אלא צועקין אלמא דצעקה בפה ותרועה בשופר: לעזרה ולא לצעקה כל אחד מתפלל בפני עצמו אבל אין עושין כנופיא · ר' יהודה גזר תליסר תעניתא הני דקתני במתניתין רב אמי דאמר אין מתענין יותר מי"ג לגרמיה עבד לא הורה כהלכה: לא שנו שאין מטריחין יותר מדאי אלא לגשמים אבל לשאר פורעניות מתענין והולכין עד שיענו והאי דר' יהודה נשיאה שאר מיני פורעניות הוה: שאין מטריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי אפילו בשאר מיני פורעניות ור' אמי דאמר כר' לא מן השם הוא זה כלומר לאו להכי הוא דבשאר מיני פורעניות אין מטריחין יותר מי"ג אלא לגשמים אין מתענין יותר מי"ג כבר יצאה זמנה של רביעה דבר"ח כסלו הוה ביום ראשון וגזרו תענית בשני ובחמישי ושני דהיינו ט"ו יום בכסליו ומתחיל השניות בשני וחמישי ושני הרי כבר יצא כל כסליו ועכשיו בר"ח טבת מתחילין הז' תעניות חמישי ושני בכל שבוע הרי יצאו בו' תעניות ג' שבועות וגוזרין בשביעי ביום שני בשבוע רביעי הרי יצא כל טבת וי"ג תעניות ואם היו גוזרין עוד תעניות לא היו יכולין לגזור בטבת דאין גוזרין בתחלה אלא ביום שני ושני דטבת כבר עבר אלא היה להם לגזור ביום שני שבשבט וכבר עבר מקצת שבט ובר"ח כבר יצא זמן רביעה וכבר יצאו רוב גשמי שנה דלהכי הוי *) אמר בשבט ר"ה לאילן דכבר יצאו רוב גשמי שנה: כיחידים דמין ובשומע תפלה ושואלים מטר כיחיד ששואל צרכיו בשומע תפלה א"ר יהודה אימתי סדר כל אילו התעניות הכל לפי השנים דשנה שחונה צריכה לרוב גשמים ושאינה שחונה אינה צריכה גשמים מרובים הכל לפי המקומות כגון נינוה שואלין הגשמים [בתקופת תמוז] ומדכולל הכי ש"מ דשואלין בצבור: מטין עם חשכה לא נועלין ולא פותחין לא נועלין משום בני כפרים שבאין להספיק מים ומזון לאחיהם שבכרכין ולא פותחין הואיל דלאו לכבוד שבת הוא: ובחמישי מותרין לפתוח לגמרי: יש לו שני פתחים בשני פותח אחד לגמרי הואיל ונועל אחר ואם אין לו אלא פתח אחד ולפניו אצטבא פותח [ונועל] כדרכו לגמרי אפילו בשני הואיל ויש לפניו איצטבא דיש היכר · ת"ר

תנא

*) אולי צ"ל אחד בשבט אבל צ"ע דא"כ שנה משנתו ככ"ש ואפשר דצ"ל ט"ו בשבט וצ"ע ·

נושא

עד כמה תעניות ניתן לגזור

- על גשמים
- על שאר מיני פורעניות

נושא

מקומות מחוץ לארץ ישראל שצריכין גשמים בזמנים שונים - איך עליהם לנהוג בשאלת גשמים

- בשומע תפילה - כיחידים
- או בברכת השנים

נושא

לפרש מה דקתני במשנה לגבי פתיחת חנויות "ובחמישי כל היום מפני כבוד השבת"

א) בחמישי מטין כל היום

ב) או דלמא בחמישי פותחין כל היום

נושא

- פירוש "ממעטין בבנין ובנטיעה של שמחה"
- שאלת שלום

מבנה

△ סדרה של מימרות של ר' אלעזר

◇ "לא הכל..."

מבנה

═ "מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני"